

domači pianist I. Noč z nekaj manj pomembnejšim programom: Mozart, Hummel, Gluck-Brahms, Chopin, Debussy, Ravel, Liszt ter z zadnjo Beethovnovno sonato. Ko se bo dodobra poglobil, bo tehnično spretni Noč pri nas veliko odtehtal. Dne 21. oktobra je zopet koncertiral S. Popov z Brahmsom, Chaussonom, De Fallo, Debussyjem in Respighijem. 28. oktobra smo čuli Zlatka Balokoviča s pomembnejšim programom: Pugnani-Kreisler, Fiorillo, Tartini, Corelli, Ireland, Bach (Chaconne), Sarasate, Gardiner, Nachez, Stolzer. Če izvezemo tri predzadnje točke, so bile ostale za moderno tvorbo važne, posebno smo presenečeni v Stolzerju čuli najtesnejši naslon hrvatskega rojaka na najmodernejšo rusko glasbo. 8. novembra je koncertiral naš velepriljubljeni umetnik A. Trost, ki se uvršča v vrsto umetnikov evropskega slovesa po svoji prečuteni, arhitektonski interpretaciji in moderni igri. Dal je program: Rameau, Beethoven (Sonata 109), Marx, Debussy, Albeniz, Chopin, Chopin-Liszt in Liszt. Doktorja Čerina orkester Dravske muzike je hitel poslaviti Beethovnov jubilej z izključno Beethovnovim programom. Na čelu je bila vzorno izvajana Peta, ta biser mojstrovega dela, poleg tega Lenorina uvertura in C-mol-koncert, pri katerem je v klavirskem partu sodeloval tudi A. Trost. Po mučnih krizah vojaške godbe se je neumornemu doktorju končno posrečilo sestaviti orkester, s katerim namerava izvajati tekom sezone še Deveto od Beethovnovih simfonij. Godbeniška podzveza — naš operni orkester — je koncem leta priredila pomena vreden koncert z Balakirjevo simfonijo, Honeggerjevim Pacificom in Straussovimi Pleksom Salome. Pri tej priliki se je izkazal operni dirigent g. Neffat za pomena vrednega dirigenta tudi na koncertnem podiju in mislimo, da bo prav, če vzame na rame še nekaj koncertne naloge. Koncem decembra je Orkestralno društvo Glasbene Matice podalo Borodinovo simfonijo št. 1, Glinkov orkestralni kos, dalje Stravinskega Žar ptico in modernejšo Honeggerjevo skladbo Poletje. Zlasti drugi del, ki ga je dirigiral prof. Adamič (prvega je dirigiral L. M. Škerjanc), nas je uvel v sodobno evropsko moderno; na novinarskem koncertu 1. decembra je dalo Orkestralno društvo pod vodstvom g. Adamiča en Dvořákov valček, Graingerjevo skladbo Mock Morris, ki je kazala absolutno sodobno najmodernejšo formo, in nekaj orkestralnih obdelav turkestanskih pesmi iz oevra E. Adamiča.

To naj bi bil pregled ljubljanskih instrumentalnih koncertov v l. 1926. V Mariboru se je gibal orkester precej živahno pod vodstvom dirigenta Hladka-Bohinjskega. Dal je programe s Haydnom, Schubertom, Beethovnom, Mendelssohnom, Saint-Saensom. Dvořákom, dal je tudi simfonično skladbo štajerskega skladatelja S. Osterca Povodni mož, ki je v Ljubljani žal še ne poznamo. Tudi celjska Matica je prirejala koncerte.

Izmed vokalnih koncertov v Ljubljani treba omeniti 21. januarja vokalni koncert srbske pevke Stamatovičeve, ki ni prinesel dosti več, kakor našim Jugoslovanom zadoščenje, da so čuli i srbsko pesem, za napredek umetnosti pa ni imel nobene koristi. Omenili smo dalje Gwina in predavanje o francoski pesmi. Dne 10. in 11. aprila je nastopil prvič Učiteljski pevski zbor pod vodstvom Sr. Ku-

marja, ki je proslavil 75 letnico skladatelja Sattnerja s Sattnerjevimi, Premrllovimi in Lajovčevimi vokalno-instrumentalnimi skladbami. Matica je sodelovala to leto le pri Abrahamovi žrtvi pod Štritofom, na novinarskem koncertu pa je sijajno izvajala Mokranjčev XIV. rukovet pod starim pevovodjem Hubadom in zavzela v pevskotehničnem pogledu zopet prej nekoliko osporjeno prvo mesto pri nas. Ljubljanski zvon pod agilnim Z. Prelovcem je ponesel našo pesem letos z uspehom v Zagreb, na novinarskem koncertu je dosegel velik uspeh, še pevsko društvo Slavec si je pod vodjem Brnobičem letos toliko opomoglo, da bo moglo že v par letih uspešno konkurirati z našimi prvovrstnimi zbori. Dne 18. aprila je priredila Pevska zveza svojo produkcijo s petimi okrožji, ki so pokazala jako zanimanje za vokalno glasbo na deželi. Izmed ljubljanskih pevskih društev so koncertirala še Grafika, Sloga, Združeni delavski pevski zbori, Krakovo-Trnovo. Na deželi so se gibala pevska društva v Trzinu, Kočevju, Kamniku, Ptuj, Novem mestu, vršili so se znatni cerkveni koncerti, na primer na Viču, v Ptuj, na Vrhniki, na Ježici, v šmartnem pri Litiji, v Radovljici, Logatcu itd. v mnogih krajih. Pojo se od domačih skladateljev večinoma Adamič, Premrl, Lajovic, Sattner. V Ljubljani smo čuli velik cerkveni koncert, posvečen manom našega klasika cerkvene skladbe A. Foersterja, dne 18. oktobra. Priredilo ga je društvo Ljubljanski zvon v frančiškanski cerkvi. Izvajalo je Missa solemnis, Ave Maria in samospjev Domine in auxilium, spremljalo je orkestralno društvo, na orglah stolni regens chori, ki je dodal še nekaj orgelskih solotočk Bossija in Vitadinija.

Zapiski

Slovensko slovstvo

Ivan Cankar: Zbrani spisi. Četrti zvezek. Uvod in opombe napisal Izidor Cankar. V Ljubljani, 1926. Založila Nova založba. Tiskala J. Blasnik nasledniki. Str. XX + 351.

Dasi ta zvezek obsega samo dve deli: Knjigo za lahkomišelnje ljudi in Tujce, nam prinaša Ivana Cankarja na najznačilnejši stopnji njegovega razvoja. Te značilnosti niso toliko važne za motivnost, ko vidimo, kako nastopajo prve stalne tipične osebe (Iz življenja odličnega rodoljuba, Križev pot, tipičnosti v Tujcih), in ki se pozneje povračajo v nešteti, vedno popolnejših podobah; tudi oblikovno sta obe deli vsako zase zelo nepopolni — tembolj važna je pisateljeva duševna osnova, iz katere nujno sledi značaj vsega njegovega dela. Subjektivist in individualist, kakršen se je bil bolj in bolj razvil, je tu začel izpovedovati svojo filozofijo, odnos do življenja in sveta, ki je bil predvsem — prelom na vse strani. Ta odločni upor proti vsemu podedovanemu duhovnemu življenju, proti predpisani avtoriteti, državni in cerkveni, je tolik, da obvladuje vse pisateljevo snovanje, ki poraja same prevratne teze in podobe. »Knjiga za lahkomišelnje ljudi« je skoraj vsa miselna, le programatična ni mogla postati; v nji se v nedoločnem boju borita umetnik in ideolog in večkrat se umetnik umakne ideologu. Urednik zbranih spisov nam je poiskal najznačilnejše teoreme, ki

izvirajo predvsem iz Nietzscheja, a tudi malo bolj spoznan čitatelj jih bo našel toliko, da bi lahko postavil iz njih cele sporedne sisteme. Marsikaka misel je prav neprikrit prenos najnavadnejših gesel in naslovov Nietzschejevih. V tej dobi se je vse pisateljevo notranje in zunanje življenje sicer razkrajalo pod vplivi revolucionarnih duhov, toda bojna napoved meščanu in »večnemu filistru«, dasi notranje upravičena, je bila bolj herojstvo kot plod docela lastnega spoznanja in moč poslanstva. Urednik nam je v svojem uvodu s posebno ostrim pogledom posvetil v notranjost Iv. Cankarja, kamor so se bili usedli nietzschejanstvo, materialistični socializem in anarhistični individualizem, ki »ne morejo kot dosledno izvedeni sestavi vsi hkrati miroljubno bivati v isti duši in Ivan Cankar je mogel sprejeti iz njih samo to, kar jim je skupno, kritiko sedanjega socialnega stanja. Razen tega se nietzschejanstvo in anarhistični individualizem nista pesnikovi naravi nikoli prav prilegala. Krutost, sebičnost in gospodovalnost, ki bodi nadčloveku lastna, Ivanu Cankarju, ki je bil v dnu svojega srca otroško skromen, ni bila dana in ni mogla trajno tvoriti podlage njegovemu življenjskemu nazoru.« (Str. XIV.) Te ugotovitve zadevajo bistvo vsega notranjega in zunanjega Cankarjevega razvoja in orientacijo na križišču. Poprej se je bil izvršil obrat od naturalizma, sedaj se začenja zavesten in dosleden obrat od materializma. To odvrčanje se vrši počasi, a naravno in dosledno. Kakor se Cankar nekaterih naturalističnih dednosti ni nikoli prav otresel, tako njegovo duhovno uravnovešanje prihaja počasi. Urednik nam je pokazal, kako se je Cankarjeva notranjost že v Knjigi za lahkomišelné ljudi nalomila. »Izpodkopal je stari etični svet, a novi ni bil niti v načrtu izdelan« (str. XVI), pravi, in navaja pisateljevo lastno izpoved iz te dobe: »Zato je naravno, da se svet tako krčevito oklepa boga; — iz njega si more razlagati vse in jasno mu je, čemu živi. A kadar nima več te vere, iskati mora resnico sam, če hoče, da je človek. Kadar pa prične iskati, naraščajo vprašanja zmirom bolj, dokler naposled ne obstane, in ne more več naprej; in v svoji utrujenosti se oklene navadno tujih, zmedenih nazorov ali pa se vrne, odkoder je prišel.« (Str. XVII/XVIII.) Zato na tej negativni točki Cankar ni mogel ostati. Uvod tega zvezka je po svoji stvarnosti in elementarni zasnovi najtehtnejši med vsemi dosedanjimi; izdaja postaja v celoti monumentalna. Pripomnil bi, da se antiteza, kot: katoliška in svobodomiselná kritika, nujno ne krije z njeno sporednico: konservativna in napredna kritika, tudi tedaj ne, če se opira na slučajna zgodovinska dejstva. V tekstu sem naletel na nekaj tiskovnih pogrškov.

F. K.
Dr. Ivana Tavčarja zbrani spisi. IV. zvezek. Uredil dr. Ivan Prijatelj. V Ljubljani, 1926. Izdala in založila Tiskovna zadruga. Str. XII + 512.

Ta zvezek prinaša dela: Grajski pisar, 4000, Izgubljeni Bog, Pomlad. Urednik ugotavlja takoj v Uvodu, da pričujoči spisi spadajo v sredo političnega boja, ko je pisatelj stal na čelu narodno-napredne stranke. Nato v razumevanje teh del sestavlja Tavčarjevo osebnost iz »mladoslovenca«, »ki se kljub svobodomiselnim vplivom svoje izobrazbe v globini svoje duše ni bil nikdar odpovedal verskemu in še posebej katoliškemu naziranju o Bogu in posmrtnosti« (str. I.),

dalje iz gorenjskega kmeta, navezanega z vsem ponosom na domačo grudo (str. II.), nazadnje iz umetnika, sina »one romantike, ki je v bližini katoliškega pompozne bogoslužja tako rada iskala razmaha svoji čuvstvenosti, kakor je nerada gledala, če se je sveti hram izpreminjal v politično sejmišče, katero je odkazovala v domeno edino hladnemu, treznemu razumu« (str. III.) in tako sklene: »— dr. Tavčar je bil domačnost in liturgičen vernik.« Čeprav dr. Prijatelj navaja, da je bil Tavčar tak vernik predvsem v mladostnih in starostnih letih, dočim je bil v moški dobi versko skoraj indiferenten (str. III.), se s pojmom liturgičnega vernika ne strinjamo, ker Tavčarja takega ne kažejo ne spisi ne življenje; v bistvo liturgičnega vernika on kljub lastnim izjavam ni prodr. Ivan Tavčar je najznačilnejši tip našega političnega svobodomiselnega v polpretekli dobi, ki se v svojih zdravih letih tako rad in brez posebne krize loči od cerkve ter ji s kljubujočo pozo nasprotuje v javnem življenju, boreč se za svojo nemoteno posvetnost. Tavčar ni bil ideolog, kot je zmisla in časa za ideologijo nedostajalo večini realističnih »mladoslovencev«; izživljali so se večinoma v neposrednem literarnem in političnem delu in v odporosti proti konservativnosti. Mahničevi neizprosnosti in logični radikalnosti tedaj niso mogli biti kos tudi tisti redki sodobniki, ki so po svojih disciplinah posredno prišli v stik s filozofijo. Tako slovensko »naprednjaštvo« proti Mahničju ni moglo vsa osemdeseta in devetdeseta leta postaviti enakovrednega nasprotnika, ni našlo nobenega idejnega orožja tudi tedaj, ko so se po ločitvi duhov zlasti v gospodarskem oziru začeli kazati sadovi katoliškega pokreta. Ivan Tavčar je najočitnejši bojevnik proti Mahničju s tiste strani, ki je bila tiste čase živec svobodomiselnosti, absolutna narodnost in realistično borbena literatura. Ko je bil Mahnič vzel na moralno kritično rešeto tudi njegove spise (v Dodatkih I. 1884. in v Rim. kat. III.), je Tavčar udaril po njem v utopistični satiri »4000« z ironijo, persiflažo in zasmehom. Danes, ko smo se že popolnoma izločili iz one dobe, vidimo, da je to delo samo kulturni dokument, po večini brez literarne cene; za pisatelja Tavčarja in za človeka je sicer značilen, a umetnika je nevreden. Satirik je iztrgal nekatere Mahničeve odstavke in jih groteskno oblekel v dogodke, zaobrnjeno namigaval na nekatere sodobne dogodke (Katan-Vrhovnik), najhujše zamahe pa nameril na cerkveno hierarhijo. Vsa cena tega dela bi bila samo v formalnem zamisleku, ko imamo pred seboj poizkus utopističnega romana, ki pa utegne biti tudi odmev Mahničeve utopistične Indije Koromandije. Huje obtežuje Tavčarja pamflet Izgubljeni Bog, kjer ne najdemo sledu resničnega etičnega ogorčenja, ampak krivično mahanje vaškega mogočnjaka v krčmarskem boju. O postanku dela podaja urednik pričevanje Govekarjevo, ki je zlasti na str. 509. zelo značilno. Tavčar je pokazal z njim nedoumljivo krivičnost in veliko socialno zaostalost. Urednikovo stališče do teh dveh del se mi zdi premalo izločeno iz pisatelja. Njegove opombe, pojasnjujoče Tavčarjevo delo, predstavljajo Mahničja dosledno v negativni luči, tudi tam, ko v lapidarnih črtah beremo (str. 493—497) o Mahničevem nastopu. Potem, ko je prav s katoliške strani do danes izšlo že mnogo